

Askanas, Kazimierz

Działalność Towarzystwa Naukowego Płockiego w czterdziestoleciu PRL - cz. II

Notatki Płockie 29/4-121, 3-16

1984

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Działalność naukowa Towarzystwa Naukowego Płockiego w czterdziestolecu PRL — cz. II

(dokończenie z poprzedniego numeru)

W skład Komisji Badań Naukowych TNP wchodzi przedstawione poniżej sekcje.³³

Sekcja Historyczna (przewodniczący dr Marian Chudzyński) wzbogaca wiedzę historyczną swych członków stałymi prelekcjami i wygłaszanymi także poza obrębem Sekcji odczytami (dr Marian Chudzyński, dr Michał Grzybowski, mgr Tadeusz Żebrowski). Dzięki współpracy swych członków brała udział w opracowaniu cennych publikacji, do których zaliczyć należy książki: *Dzieje Płocka* (dwa wydania — praca zbiorowa), *Dziesięć wieków Płocka* (trzy wydania — praca zbiorowa), *Michał Grzybowski, Materiały do dziejów Ziemi Płockiej, Materiały do dziejów Ziemi Wyszogrodzkiej*. Niektóre prace były wydawane także poza Towarzystwem, jak na przykład Marian Chudzyński *Wieś Południowo-Zachodniego Mazowsza 1864-1902*. Liczne artykuły zamieszczane przez członków Sekcji przeważnie w «Notatkach Płockich» i w «Roczniku TNP» oraz cennie przez członków Towarzystwa wycieczki naukowe, uzupełniają ogólny obraz działalności tej sekcji.

Sekcja Socjologiczna (przewodnicząca dr Irena Nowakowa) prowadziła w poprzednich latach wartościowe seminaria, które ułatwiały zdobywanie stopni doktorskich i ściągały profesorów oraz młodych naukowców z Warszawy i Łodzi, którzy referowali metodologicznie i merytorycznie założenia swych prac oraz wygłaszali cenne dla Sekcji referaty. Mimo wyjazdu z Płocka części członków, Sekcja przedstawiła do wydania szereg pozycji książkowych, z których praca Ireny Nowakowej *Robotnicy w uprzemysławiającym się mieście*, jak również pod redakcją tejże *Spółczesność miejskie w procesie uprzemysławiania*, wydane zostały przez Książkę i Wiedzę. Niestety, dwie wartościowe książki: dr Ewy Kaltenberg-Kwiatkowskiej *Ekologia Płocka* i praca zbiorowa Sekcji pod redakcją Ireny Nowakowej *Na drogach awansu społecznego młodzieży w rejonie uprzemysławianym*³⁹ nie zostały wydane, budząc niepomyślne dla Sekcji reperkusje. Opublikowane zostały natomiast w «Roczniku TNP» (1984) dwie cenne prace członków Sekcji: doc. dr. hab. Janusza Mariańskiego *Postawy moralne starszej młodzieży płockiej* oraz dr Ireny Nowakowej *Udział w kulturze ludzi młodych w Płocku*. Komisja wydawnicza przygotowała do druku książkę J. Mariańskie-

go ze wstępem Ireny Nowakowej — *System wartości społeczno-moralnych młodzieży szkół ponadpodstawowych w Płocku*.

Osobną domeną pracy sekcji były liczne konsultacje zarówno dla badaczy jak i instytucji płockich.

Sekcja Literatury i kultury języka (przewodniczący Stanisław Ryszard Dobrowolski, od r. 1975 — mgr Danuta Rychlewska). Sekcja zorganizowała sesję: ku czci Janusza Korczaka oraz poświęconą Aleksandrowi Fredrze. Na obu sesjach wygłoszono wartościowe referaty. Z odczytów szkoleniowych w sekcji do ciekawszych należały: *Więzi literackie i kulturalne między Polską i Jugosławią* (Milivoj Slavicek z Zagrzebia), *Jerzy Ostrowski — człowiek i pedagog* (Zbigniew Beker), *O problemach współczesnej literatury polskiej* (Jadwiga Czachowska), *Muzeum literatury w Polsce i na świecie* (Janusz Odrowąż-Pieniążek) oraz Danuty Rychlewskiej: *Rola i znaczenie Stanisława Jachowicza w rozwoju kultury polskiej; Współczesny odbiór Janusza Korczaka i jego pisarstwa przez nauczycieli i młodzież, Specyfika wierszy Władysława Broniewskiego przeznaczonych dla dzieci, Władysław Broniewski jako autor dla dzieci* oraz referat *Literatura dziecięca Młodej Polski*, wygłoszony na sesji TNP i Instytutu Badań Literackich — *Młoda Polska*. Dzięki Stanisławowi Ryszardowi Dobrowolskiemu literatura polska wzbogaciła się *Antologią Poezji Mazowsza* i książką *Mazowieckie rytmy*.

W dziale kultury języka doc. dr hab. Barbara Falińska (Zakład Językoznawstwa Polskiego PAN) wygłosiła na zaproszenie Sekcji kilka bardzo wartościowych, znakomych w treści, i ujmujących prostotą formy referatów: *Mazowizm w mowie inteligencji, Język inteligencji mazowieckiej, O potrzebie utrwalenia gwar i inne*. Doc. Falińska patronowała też trzem pracom dyplomowym Studium Przedzszkolnego w Płocku: *Częściej spotykane błędy w wymowie spółgłosek, Język dziecka a język jego środowiska, Rozwój języka dzieci w wieku 3—6 lat w oparciu o obserwacje dokonane w przedszkolach płockich*.

Interesującym przejawem działalności Sekcji było zorganizowanie dla dwudziestoosobowej grupy młodzieży obozu lingwistycznego, poświęconego gromadzeniu materiałów gwaroznawczych i powiązania tej młodzieży z kołem gwaroznawczym w Łomży.

Sekcja Sozologiczna (przewodniczący kolejno: doc. dr Edward Janczewski, dr Tadeusz Chrostowski, dr hab. Tadeusz Garlej, mgr inż. Władysław Skalny) cieszyła się szczególnym zainteresowaniem społecznym, co skłaniało do obszerniejszego sprawozdania z jej działalności.

Praca sekcji łączy problematykę przyrodniczą z humanistyczną zarówno co do badanych dziedzin, jak w pewnych wypadkach, także i w metodologii. Działalność sekcji napotykała na istotne trudności, wynikające z kolizji między zagadnieniami dotyczącymi ochrony środowiska oraz wymogów społecznych i gospodarczych. Sytuacja ta wymagała zarówno z przesłanek merytorycznych jak i polityki społeczno-gospodarczej szczególnie wyważonego sposobu działania. Polityka władz początkowo niechętna badaniom naukowym związanym przede wszystkim z oddziaływaniem na miasto kombinatu petrochemicznego nie zezwalała na przekazywanie wyników badań o istotnym stanie warunków zdrowotnych w mieście. Uzasadnieniem tego stanowiska był fakt, że przenikające do społeczeństwa informacje (między innymi ze szpitali) o stopniu zagrożenia zdrowia w Płocku powodowały nastroje, zbliżające się czasem wprost do panicznych. Wiadomości o złych warunkach zdrowotnych miasta, wyolbrzymiające niejednokrotnie istniejące zagrożenia powodowały nawet opuszczanie Płocka przez grupy potrzebnych miastu specjalistów.

W ostatnich latach władze lokalne zmieniły stanowisko, popierając i subsydując badania sozologiczne i ich publikowanie. Okazało się, że wycofanie się z propagandowego błędu próby utajania rzeczy powszechnie znanych przemieniło wyolbrzymiane niejednokrotnie obawy w bardziej wyważone oceny i zrationalizowane poszukiwania sposobów naprawy.

Wydaje się, że zmiana stanowiska władz nastąpiła nie bez wpływu działalności Sekcji, w szczególności oddziaływania jej na ugruntowane badaniami rzeczowe stanowisko opinii społecznej.

Sekcja, stanowiąca jedną z pierwszych placówek sozologicznych w kraju (działająca od 1973 r.), reprezentuje różnorodny i wysoki przy tym pod względem naukowym poziom badań. Jako przykłady prac, dotyczących skażeń środowiska płockiego i jego wpływu na zdrowie mieszkańców, można przytoczyć pracę dr. hab. Tadeusza Garleja: *O zatruciach ludzi wanadem, Próba oceny stanu zdrowia ludności Płocka i okolic, Wpływ Petrochemii na zdrowie jej pracowników, Zdrowotność populacji płockiej a problemy degradacji atmosfery, Choroby odzwierzęce*. Ponadto dr hab. Tadeusz Garlej i dr Ewa Lis opublikowali prace dotyczące testu fenolowego w moczu i jego wartości diagnostycznej oraz zachowania się testu na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat.

Referaty z zakresu badań nad zanieczyszczeniem środowiska wygłosili: mgr Stanisław Zawadzki — *Ocena wpływu ozonowania na*

jakość wody, mgr inż. Władysław Skalny — *Wpływ MZRiP na środowisko wodne i możliwości zmian*, mgr inż. Andrzej Pacałowski — *O prognozie stanu zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego w Płocku oraz Odory rafinerijne w środowisku płockim*. Ponadto odczyty wygłosili: inż. Bogdan Trębala — *Technologia kombinatu płockiego a zanieczyszczenie środowiska*, doc. dr Julian Jakubiec — *O ochronie naturalnego środowiska człowieka z uwzględnieniem zagadnień rolniczych*, prof. dr hab. Jan Siuta — *O kształtowaniu się środowiska przyrodniczego w rejonach uprzemysławianych*, doc. dr Lech Wysokiński i Witold Lenart — *Skarpa płocka i jej zabezpieczenie*, mgr Iwona Jacyna — *Ziemia w asfalcie*, mgr Wojciech Nowicki — (na sympozjum NOT) — *Metodyka badań pokrywy śnieżnej celem określenia poziomu zanieczyszczeń w MZRiP*. Kilka odczytów dotyczyło badań klimatycznych (np. referaty: *Wpływ Petrochemii na klimat płocki, Warunki klimatyczne Płocka*), problematyce zanieczyszczeń rzek (Ślupianka, Brzeźnica i Skrwa), zagadnieniom Gostynińskiego Parku Krajobrazowego oraz budowie elektrowni jądrowej na terenie regionu płockiego, którym duży nakład pracy poświęcił dr Witold Lenart. Na szczególne uznanie zasługuje działalność organizacyjna i naukowa przewodniczących Sekcji: dr. Tadeusza Chrostowskiego (np. *Rola weterynarii w ochronie środowiska człowieka*), dr. hab. Tadeusza Garleja i mgr. inż. Władysława Skalnego. W czasie przewodnictwa Sekcji, sprawowanego przez bardzo zaangażowanego w zagadnieniach medyczno-sozologicznych, dr. hab. Tadeusza Garleja, postawił on jako główne zadanie Sekcji—poważne przedsięwzięcie opracowania przez dwudziestoosobowy zespół specjalistów zagadnienia bilansu strat i zysków środowiska naturalnego Płocka w ostatnim dziesięcioleciu. Wobec nie zatwierdzenia budżetu na te badania przez Zarząd TNP, pracy tej zaniechano, a przewodniczący sekcji rzekł się jej kierownictwa.

Sekcja organizowała też i współorganizowała sesje i sympozja oraz brała udział w licznych sesjach naukowych, np. Komitetu Badań Rejonów Uporzemysławianych PAN (*Czynnik ludzki w płockim rejonie uprzemysławianym*), sympozjum społecznej ochrony środowiska SOS'75 (*Ochrona i kształtowanie środowiska w podregionie Płocka i Włocławka*), w sesji *Problemy Ochrony środowiska w Białej Nowej*; w Toruniu — *Rola nauki w kształtowaniu środowiska*, w Sesji poświęconej programowi badawczemu stacji Terenowej Instytutu Geografii UW w Murzynowie, w Konferencji Ogólnokrajowej w Cieplicach (*Programowanie i ochrona środowiska*), w konferencji naukowo-sprawozdawczej na temat badań sozologicznych Warszawskiej Akademii Medycznej, w sesji Wojewódzkiej Rady Naukowej w Płocku w sprawie przyjęcia programu ochrony środowiska, w konferencji Wojskowej Akademii Medycznej w Łodzi w siedzibie NOT-u w Płocku

na temat ochrony zdrowia pracowników MZRIp w Płocku, w symposium NOT-u — *Człowiek i środowisko* z dwoma referatami dr. Lenarta i odczytem mgr. Wojciecha Nowickiego.

Przytoczony przykładowo udział w sesjach własnych i obcych rozszerzył i ugruntował zakres zainteresowań badawczych Sekcji. Sekcja przejawiała też dość bogatą działalność publikacyjną. Jako przykłady można tu przytoczyć prace opublikowane w «Notatkach Płockich»: Witolda Lenarta, Tadeusza Kowalczyka, Jana Olędzkiego, Tadeusza Garleja, Danuty Daniełak, Tadeusza Chrostowskiego, Władysława Skalnego, Barbary Uchnast-Nowickiej, Zdzisława Mikulskiego i Andrzeja Pawłowskiego, a ponadto artykuły w innych czasopismach: Tadeusza Garleja i Ewy Lis («Medycyna Pracy» nr 1/1978) oraz kilka artykułów Władysława Skalnego i Witolda Lenarta w «Przyrodzie Polskiej» i prasie lokalnej; Andrzeja Pacałowskiego — *Obliczenie stopnia uciążliwości pojedynczego źródła emisji* («Ochrona Powietrza» nr 4/1980) i Tadeusza Garleja — *Stan zdrowia ludności Płocka i okolicy* («Polityka Społeczna» nr 6/1980).

Osobnym rozdziałem działalności Sekcji były badania naukowe wykonywane na zlecenie poszczególnych instytucji. Na zlecenie Zakładowego Biura Projektów MZRIp Sekcja wykonała pracę — *Ekologia Województwa Płockiego w aspekcie proponowanej budowy elektrowni jądrowej*; Urzędu Wojewódzkiego w Płocku — *Dokumentację Parku Krajobrazowego Pojezierza Gostynińskiego*; Biura Projektów Ochrony Atmosfery „Proat” w Szczecinie — *Program obliczania rozprzestrzeniania się zanieczyszczeń w powietrzu atmosferycznym przy zastosowaniu nowej metodyki obliczeń* (z opracowaniem komputerowym). Na zamówienie Urzędu Wojewódzkiego w Płocku — sekcja wykonała: *Dokumentację projektową Parku Krajobrazowego Doliny Dolnej Skrupy Prawej*; *Badanie zasobów wodnych dorzecza Stupianki*, *Ekspertyzę w sprawie rzeki Rosicy*, *Dokumentację rezerwatu Przysowa*, *Projekt Brudzeńskiego Parku Krajobrazowego*, *Opinię w sprawie Elektrowni Jądrowej w Karolewie woj. płockiego*.

Sekcja utrzymuje współpracę ze wszystkimi instytucjami w regionie, zajmującymi się problematyką sozologiczną, jak również z licznymi ośrodkami tego rodzaju w kraju.

Pozycję sozologii w działalności TNP przedstawił dr Tadeusz Chrostowski w artykule — *Sprawy ochrony środowiska człowieka w działalności TNP*. Podkreślenia wymaga wysoki stopień zaangażowania społecznego członków Sekcji.

Poważną pozycję naukową zdobyła sobie Sekcja *Zastosowań Matematyki* (przewodniczący dr Andrzej Trybulec). Sekcja rozpoczęła swą działalność opracowując w r. 1968 na zlecenie Mazowieckich Zakładów Rafineryjnych i Petrochemicznych metodę aproksymacyjnego obliczania podatku od wynagrodzeń, wprowadzając

dużą oszczędność pracy w dziale rachuby. Sekcja wykonuje od tego czasu liczne poważne zlecenia instytucji o takiej randze naukowej jak Instytut Podstaw Matematyki PAN, Instytut Psychologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, Akademia Medyczna w Warszawie, Politechnika Warszawska. Na szczególną uwagę zasługują zlecane corocznie przez PAN badania nad językiem MIZAR. Sekcja wykonała także kilka badań dla Płocka — *Studium uciepłownienia Płockiej Stoczni Rzecznej*, *Studium gospodarki cieplnej dla bazy hodowli roślin w Płocku*, *Studium uciepłownienia Płocka*. Prowadzono też liczne cykle badawcze na zlecenie zakładów przemysłowych i ich zjednoczeń z różnych części kraju, na przykład: *Optymalizacja przewozów autocysternowych na terenie województwa bydgoskiego*, *Optymalizacja budowy Zakładów Włókien Chemicznych w Pile*, *Badanie możliwości wykorzystywania konstrukcji budowlanych jako uziumów elektroenergetycznych odprowadzających ładunki elektrostatyczne*, *Opracowanie wariantu analizy czasu i środków w układzie ograniczeń dyrektywnych zdarzeń końcowych czynności* (obie te prace na zlecenie Przedsiębiorstwa Projektowania i Realizacji Inwestycji Przemysłu Chemicznego w Warszawie). Do ważnych prac (zleconych przez PAN) należało też opracowanie implementacji języka MIZAR Pc, przeznaczonego dla celów dydaktycznych. Praca ta wzbudziła duże zainteresowanie sprządzając zamówienia z tego zakresu opracowań dla ośrodków krajowych i NRD.

Sekcja prowadzi stale doskonalenie naukowe członków, organizując corocznie kilkanaście wykładów, seminaria specjalistyczne, a ponadto coroczną Jesienną Szkołę Lingwistyki Algebraicznej i coroczną Sesję — *Technologia Nauki* z udziałem licznych specjalistów z kraju i z zagranicy. Te parodniowe zwykle sesje zgromadzające licznych naukowców, prezentują cenne prace naukowe członków Sekcji i zaproszonych specjalistów.

W sesjach Sekcji brali też udział naukowcy z RFN, z Raud African University (RPA), z Norwegii z Regens Centralen Oslo, z Turcji, Uniwersytetu Sztokholmskiego, z NRD, Bułgarii i Wielkiej Brytanii (Institute of Technology).

Dr Andrzej Trybulec, autor języka MIZAR, na zaproszenie prof. de Bruina wygłosił cykl wykładów na uniwersytecie w Eindhoven (Holandia) oraz brał udział jako przedstawiciel TNP w Międzynarodowej Sesji Logiki w Belgii. Ostatnio kilku członków Sekcji zostało zaproszonych do Holandii na sesję poświęconą m.in. językowi MIZAR.

Język MIZAR USE, który uzyskał rangę światową, zainstalowany jest na maszynach cyfrowych, między innymi w Instytucie Informatyki PAN, w Centrum Informatycznym Uniwersytetu Warszawskiego, na wydziałach matematyki i fizyki tegoż Uniwersytetu, a także w jego filii w Białymstoku oraz na Politech-

nice Białostockiej i Poznańskiej. Jeżeli dodać do tego, że system językowy MIZAR stosowany jest także w Uniwersytetach w Connecticut (USA) i Alberta (Kanada), to powstanie w TNP tego języka można uznać za sukces o znaczeniu międzynarodowym.

Z odczytów wygłoszonych w Sekcji na szczególną uwagę zasługiwały prelekcje dr. A. Trybulca, dr. R. Matuszewskiego, dr. Piotra Rudnickiego, mgr. Andrzejewskiego, mgr. inż. K. Łebkowskiego, mgr. B. Sabalskiego i innych. Wobec bardzo znacznej różnorodności tematycznej wygłoszonych w Sekcji prelekcji nawet egzemplifikacyjne wyliczenie nie mogłoby dać orientacji o charakterze i zakresie pracy. Ograniczono się więc tylko do przykładowego wskazania tematyki jednej (siódmej z kolei, z 1981 r.) sesji — *Technologia Nauki*, ze względu na gości zagranicznych, odbytej jak zwykle w języku angielskim: Prof. Douglas Clarke — *Applications of Computers in Education and Research*, mgr Siemieński — *PROZOC — język programowania dla humanistów*, prof. W. Turski — *Informatyczne pierwiastki kultury*, doc. St. Waligórski — *Komputerowe systemy interakcyjne*, dr J. Chwedorowicz — *Measure of beliefs*, dr A. Trybulec — *MIZAR — information — logic language*, dr W. Dańko — *Programmability of continous Functions*, doc. J. Zytkow — *Semantyka operacyjna pojęć empirycznych, a semantyka programów komputerowych*, dr M. Stasiak — *Niektóre koncepcje nauki*, doc. J. Szymański — *Zastosowanie komputerów w modelowaniu działań decyzyjnych w naukach społecznych*.

Po każdej corocznej sesji Sekcja wydawała tom opracowań pod nazwą *Technologia nauki*. W r. 1984 ukaże się dziesiąty tom tego wydawnictwa. Również w r. 1983 odbyła się w języku angielskim sesja z udziałem sześciu naukowców z zagranicy, którzy wygłosili referaty obok kilku prelekcji członków Sekcji (dr Andrzej Krępski, dr inż. Piotr Rudnicki, dr Andrzej Trybulec, dr Roman Matuszewski i inni).

W związku z reprezentowaniem przez Sekcję Towarzystwa Naukowego Płockiego na Międzynarodowym Kongresie Matematyków w Warszawie, Towarzystwo przyjęło udział finansowy w wydaniu pisma matematycznego w języku angielskim «DELTA», w którym pomieszczone zostały m.in. artykuły znakomitego uczonego polskiego, prof. Jerzego Pniewskiego (członka TNP), oraz dr. Andrzeja Trybulca. Konferencje wykazywały duże zainteresowanie językiem „MIZAR”.

Sekcja Systemowej Organizacji Zarządzania (przewodniczący inż. Jan Kardasiewicz) poza szkoleniem swych członków oraz sesjami otwartymi zajmowała się głównie poważnymi pracami badawczo-naukowymi i ekspertyzami o charakterze naukowym na zlecenie ośrodków badawczych, instytucji naukowych, urzędów państwowych i spółdzielczych. Jako przykłady tego rodzaju prac mogą stanowić badania wykonane na zlecenie Biura Projektowania

Obiektów Informacyjnych w Warszawie. Sekcja wykonała dla Spółdzielczych Zakładów Mleczarskich w Warszawie pracę na temat: *Metody opracowania modelu i założenie projektu systemu informacyjno-sterującego oraz metodyki jego użytkowania w systemie zautomatyzowanego zarządzania zakładem przemysłu mlecznego; ustalenie metody opracowania modelu organizacyjnego oraz projektu informacyjnego wraz z wytycznymi jego stosowania*. Inne przykłady to opracowanie metody realizacji oraz modelu rozwiązania oprogramowania użytkowego dla problemu gospodarki materiałowej przemysłowego przedsiębiorstwa wielozakładowego — na zlecenie Ośrodka Badawczo-Rozwojowego przemysłu teleelektronicznego w Warszawie, a na zlecenie P.P. Metalbud w Warszawie — pracy na temat: *Optymalizowany model oprogramowania użytkowego systemu informatycznego dla zarządzania i zaopatrzenia budownictwa*. Na zlecenie P.P. Polmożbyt wykonano — *Sformułowania algorytmów zautomatyzowanej obsługi informacyjnej wybranych funkcji zarządzania obrotem częściami zamiennymi w magazynach handlowych i stacjach obsługi samochodów*. Spółdzielcze Zakłady Mleczarskie udzieliły zlecenia na studium zastosowania systemu komputerowego „RIAD” mającego zastąpić system „ODRA” serii 1300 — dla potrzeb przemysłu mleczarskiego w województwie stołecznym.

Na zlecenie Ośrodka Badawczo-Projektowego Przemysłu Teleelektronicznego TEL—KOM—TELPRO — Sekcja opracowała metodę realizacji oraz model oprogramowania użytkowego dla problemu gospodarki materiałowej, łącznie z dziedziną wyrobów gotowych dla przemysłowego przedsiębiorstwa wielozakładowego oraz na zlecenia Zjednoczenia Centrobud — Centrala Zaopatrzenia Materiałowego Przemysłu Budowlanego: *Analiza stanu organizacyjno-informatycznego dla Przedsiębiorstwa Zaopatrzenia w wytwory Hutnicze i Metalowe „METALBUD” i Optymalizowany model oprogramowania użytkowego systemu informatycznego do zarządzania zaopatrzenia budownictwa przez PZB i WHiM „Metalbud”*. Na zamówienie Zakładu Doświadczalnego Przedsiębiorstw Instytutu Organizacji Przemysłu Maszynowego wykonano zlecenia: *Automatyzacja funkcji planowania krótkookresowego poprzez zastosowanie metod i technik komputerowych w zakresie planowania sprzedaży oraz kooperacji w branży motoryzacyjnej, Automatyzacja funkcji planowania krótkookresowego poprzez zastosowanie metod i technik komputerowych w zakresie optymalizacji planowania produkcji w branży motoryzacyjnej oraz system konwersacyjny dla automatyzacji funkcji analiz przy zastosowaniu metod i technik komputerowych w branży motoryzacyjnej*.

W zakresie problemu resortowego budownictwa nr R 520 Sekcja opracowała szczegółową analizę istniejącego stanu organizacji i zarzą-

dzenia zaopatrzeniem i gospodarką materiałową w resorcie budownictwa wraz z rozpoznaniem przewidywanych kierunków zmian organizacyjnych i opracowaniem wniosków dotyczących organizacji informatyzacji. Opracowano też w ramach problemu węzłowego resortu przemysłu maszynowego (Kod — 05342340) język konwersacyjny dla automatyzacji funkcji analiz przez zastosowanie metod i technik komputerowych w branży motoryzacyjnej. Ponadto adaptowano i wdrożono opracowane tematy dla innych przedsiębiorstw — najpoważniejszą w tym zakresie pracą było przystosowanie i wdrożenie opracowanego wcześniej przez Sekcję dla CTHM Polmożbyt systemu organizacyjno-informacyjnego dla potrzeb gospodarki Huty Katowice.

Sekcja, współpracująca z około 100 specjalistami (spoza TNP), odbywała liczne posiedzenia robocze (np. w r. 1980—77), urządzano też sesje otwarte (w r. 1979 — odbyła się sesja trzydniowa — ponad 50 uczestników) zwykle z kilku referatami. Sekcja współpracowała też z ośrodkami akademickimi.

Według obliczeń Przewodniczącego Sekcji do roku 1980 włącznie działalność Sekcji przyniosła w dziedzinie gospodarczej ponad 500 milionów złotych efektów ekonomicznych.

SEKCJA metod numerycznych i systemów minikomputerowych, (przewodniczący doc. dr Henryk Adasiewicz). Zajmowała się szkoleniem swych członków i przyszłych adeptów Sekcji, przy pomocy wygłaszanych systematycznie referatów. Do ważniejszych należały: mgr. Stanisława Siedleckiego — *Przegląd metod optymalizacyjnych*, mgr. Romualda Małeckiego — *Wprowadzenie do metod elementu skończonego*, mgr. inż. Zdzisława Makarewicza — *Systemy operacyjne maszyny cyfrowe H.2040(OS 2000 rew. 120 i 220) oraz stan oprogramowania komputerów serii MERA*, Michała Andrusiewicza — *System czasu rzeczywistego maszyny cyfrowej 7 — 1600*, mgr. inż. Marka Malinowskiego — *Komputery serii MERA na terenie Płocka i kraju, ich konfiguracja i problemy konserwacji*. Sekcja prowadziła prace badawcze w zakresie systemów minikomputerowych ze szczególnym uwzględnieniem systemu Mera 300.

Członkowie Sekcji brali udział w Sympozjum Techniki Minikomputerowej w Książu i uczestniczyli w Naukowej Konferencji Informatycznej na temat — *Systemy planowania operatywnego produkcji w przedsiębiorstwach przemysłowych*.

Na zlecenie Zakładu Telekomunikacyjnego Telkom-Telfa w Bydgoszczy Sekcja wykonała *Opracowanie metody wykorzystania systemu minikomputerowego MERA 305*, a na zlecenie Resortowego Ośrodka Badawczo-Rozwojowego Automatykacji Procesów Chemicznych „Chemautomatyka” wykonano — *Oprogramowanie systemu automatycznego zbierania i przetwarzania wyników pomiaru poziomu i temperatury mediów w parku 52 kulistych i cylin-*

drycznych zbiorników magazynowych PZK na minikomputerze PDP-8 dla potrzeb MZRiP w Płocku. Ponadto Sekcja wykonała pracę w problemie węzłowym 05—7, zleconym przez Przemysłowy Instytut Maszyn Budowlanych „Primab” w Kobyłce k. Warszawy na temat: *Zastosowanie metody ośrodka chwilowego do analizy kinematyki i dynamiki mechanizmów płaskich o wielu stopniach swobody*, a także na zamówienie tegoż Instytutu — *Opracowanie uogólnienia metody wyznaczania prędkości i przyśpieszeń dowolnego elementu mechanizmu o wielu środkach swobody metodą środka chwilowego*. Zlecona przez Zakłady Teleelektroniczne „Telkom-Telfa” w Bydgoszczy praca — *System informowania kierownictwa dla Z.T. „Telkom-Telfa” w Bydgoszczy*, zrealizowana na komputerze MERA, była kontynuacją prac badawczych zrealizowanych uprzednio dla tych Zakładów, stanowiąc daleko idącą modernizację i rozszerzenie poprzednio wykonanych prac.

Prowadzono też badania nad możliwością skonstruowania wieloprotocowych systemów na minikomputer MERA 305.

Sekcja zorganizowała szkolenie w zakresie metodyki i pracy komputerowej, w którym poza członkami Sekcji brali udział pracownicy Resortowego Ośrodka Badawczo-Rozwojowego Automatykacji Procesów Chemicznych „Chemautomatyka” Oddz. w Płocku, Ośrodka Badawczo-Rozwojowego Informatyki Terenowej i Ochrony Środowiska w Płocku oraz innych przedsiębiorstw płockich. Prowadzone było także szkolenie w zakresie budowy i oprogramowania minikomputerów BDP oraz dla członków Sekcji — szkolenie w Płocku i w Bydgoszczy na temat systemu SO-X, w którym brali też udział pracownicy Z.T. „Telkom-Telfa” w Bydgoszczy.

W wyniku dłuższych prac naukowo-badawczych i prowadzonych szkoleń i seminariów zmodyfikowano system SO-X na minikomputer MERA 305, zaprojektowany i wykonany przez członków Sekcji, który w r. 1982 pracował już z powodzeniem dla Z.T. „Telkom-Telfa” w Bydgoszczy. Zachęcona tym osiągnięciem Sekcja prowadziła prace nad translatorem języka systemu SO-X, w związku z czym przeprowadzono cykl ośmiogodzinnych szkoleń z zakresu programowania w języku SO-X. W szkoleniu tym wzięli udział także pracownicy Z.T. „Telkom-Telfa” w Bydgoszczy. Na sesji naukowo-technicznej, zorganizowanej przez Sekcję, doc. Adasiewicz wygłosił referat o wykorzystaniu systemów minikomputerowych w integracji z systemami komputerowymi.

W związku z tymi pracami Sekcja dokonała analizy wdrażanych w WZT TELKOM-TELFA systemów wieloprogramowych operacji SO-X oraz systemów ewidencji planu i realizacji produkcji, a także informacji kierownictwa i obsługi sfery zbytu. Przeprowadzone za łączną

sumę 1 miliona złotych prace badawcze pozwoliły na wdrażanie osiągniętych wyników dających poważne rezultaty gospodarcze.

Sekcja maszyn rolniczych i aparatury procesowej (przewodniczący doc. dr inż. Jerzy Malczewski). Sekcja zawiązana dopiero w drugiej połowie 1981 r., rozpoczęła swą działalność od nowatorskiego opracowania projektu suszarki talerzowej próżniowej z odzyskiem rozpuszczalnika do suszenia witaminy C techn., po czym wykonała pracę naukowo-badawczą na temat *Własności eksploatacyjne opon rolniczych*, a następnie dwie zlecone prace — *Klasyfikacja gleb polskich pod względem oceny ich właściwości trakcyjnych* oraz *Ocena własności trakcyjnych napędowych opon rolniczych 12.4 — 28.6, wykonanych na kordzie 1400/1 X 3*.

Sekcja organizowała odczyty, na przykład: prof. dr. hab. Eugeniusza Szpunara — *Postęp w konstrukcyjnych materiałach metalowych* oraz prof. dr. inż. Henryka Bernackiego — *Kombajn uprawowo-siewny*. Członkowie Sekcji brali udział w pracach SIMP i NOT-u, wygłaszając odczyty i referaty oraz opracowali 17 opublikowanych artykułów.

Działająca od r. 1980 **Sekcja inżynierii lądowej** (przewodniczący prof. dr hab. inż. Władysław Kuczyński, a od listopada 1981 r. — doc. dr inż. Wojciech Włodarczyk) prowadzi prace badawcze i ekspertyzy naukowe i naukowo techniczne w szczególności obejmujące badania i ocenę stanu technicznego różnego rodzaju konstrukcji budowlanych. Między innymi wykonano zlecenia na badania i opinie dotyczące konstrukcji budynków płockiego Teatru Dramatycznego, Wytwórni OTW w Płocku, modernizacji kina „Przedwiośnie” (opracowaną w wyniku badań konstr. — projekt pozwolił skrócić czas inwestycji o 1 rok i zmniejszył koszty o ca 2 miliony złotych). Ponadto Sekcja zorganizowała seminarium, a członkowie Sekcji wygłosili kilka referatów m.in. *Zginanie elementów ze stali wstępnie trwale wydłużonej* (dr inż. Jacek Kubissa); *Próba określenia wytrzymałości obciążeniowej kształtowników z uwzględnieniem wpływu cech geometrycznych* (dr inż. A. Kowalski); *Ocena rozwiązań budowlano-instalacyjnych na przykładzie krytej pływalni w Płocku* (mgr inż. St. Dobaczewski i dr inż. Piasek); *Stateczność Skarpy Płockiej* (dr inż. I. Ciosek).

Ponadto członkowie i hospitananci Sekcji opublikowali ponad 20 artykułów i referatów naukowych.

Najmłodszą, bo założoną dopiero w 1983 r. jest **Sekcja badań energii alternatywnych**, mająca najmniejszą (10) liczbę członków (przewodniczący doc. dr hab. Krzysztof Rey). Do zadań Sekcji należy popularyzacja krajowych i światowych rozwiązań w zakresie wykorzystania alternatywnych, odnawialnych źródeł energii oraz prowadzenie badań własnych w zakresie efektywności ekonomicznej rozwiązań

energetyki alternatywnej. Sekcja zorganizowała odczyt — *Central Solar Heating Plant with Seasonal Storage*, który wygłosił prof. dr Prebetn N. Hansen z Politechniki w Kopenhadze. Ustalono kierunki prac na rok 1984.

Dwie, długotrwałe działające w składzie Komisji Badań Naukowych **Sekcje architektury i urbanistyki** (przewodniczący mgr inż. arch. Czesław Korgul) oraz **ikonograficzna** zajmują stanowisko wyjątkowe, nie prowadzą bowiem w zasadzie pracy naukowej, lecz stanowią sui generis zespoły niosące pomoc techniczną Towarzystwu. Pierwsza z tych Sekcji zgłosiła nawet wniosek o nazwanie jej Zespołem Architektoniczno-Budowlanym wobec tego, że działania Sekcji sprowadzają się do świadczenia Towarzystwu społecznych usług w zakresie działalności remontowej, budowlanej i modernizacyjnej. Z uwagi na to, że Towarzystwo jest właścicielem paru nieruchomości i prowadzi związane z bardzo poważnymi kosztami restauracje dwu połączonych budynków mieszczących siedzibę Towarzystwa, przeprowadziło też generalną modernizację Biblioteki i zaplanowało budowę dodatkowego budynku bibliotecznego (preliminowana suma 200 milionów zł), a ponadto dąży do budowy domu pracy naukowej w Cierszewie i remontu domu zakupionego dla oddziału w Łęczycy, przeto działalność tej Sekcji, która realizowała obliczane na duże sumy społeczne funkcje usługowe w zakresie projektowania i nadzoru — ma dla Towarzystwa bardzo istotne znaczenie. Wykonano też kilka projektów budowlanych dla miasta m.in. projekt przebudowy placu 13 Straconych. Niezależnie od działalności usługowej Sekcja zorganizowała dla swych członków kilka odczytów, spośród których do najważniejszych należą odczyty i prelekcje profesorów Jana Grubeckiego i Romualda Cebertowicza na temat zagrożenia skarpy płockiej oraz odczyt o amerykańskiej prognozie dla zespołów miejskich.

Sekcja ikonograficzna (przewodniczący kolejno: mgr Stanisław Właszek, mgr Tomasz Pawłowski i mgr inż. Tomasz Gałązka) nawiązując do tradycji Towarzystwa posiadającego wartościowe zbiory fotograficzne, działała początkowo w tym kierunku podejmując próby kompleksowego gromadzenia zdjęć i urządzając wystawy, ostatnio zaś sprowadza swą działalność głównie do dokumentacji działalności Towarzystwa. Sekcja zorganizowała wspólnie z Płockim Towarzystwem Fotograficznym sesję popularno-naukową — *Aleksander Maciecha, życie i twórczość w zakresie fotografii*. Obecnie Sekcja rozpoczęła prace nad ikonografią ementarzy płockich, co zapowiada powrót prac Sekcji na właściwe tory. W pierwszym okresie działalności Sekcja urządziła kilka wystaw: *Płock wczoraj, dziś i jutro*; *Płock, którego już nie ma*; oraz dwie okolicznościowe wystawy związane z sesjami TNP: *Kopernik i jego kraj* oraz *Komisja Edukacji Narodowej*.

Omawiając ogólnie pracę Komisji Badań Naukowych TNP, w skład której wchodziły wskazane wyżej Sekcje, należy podkreślić, że Komisja dbając o właściwe ukierunkowania, prawidłowy tok pracy i kontrolę działalności poszczególnych Sekcji, pozwoliła na swobodę w zakresie planów i sposobów ich realizacji. Szczególnym zadaniem Komisji Badań było zawieranie umów na zlecone prace badawcze. Umowy zawierała z zamawiającym — Towarzystwo — przekazując je wtórną umową do realizacji właściwej Sekcji po uprzednim uzyskaniu opinii o naukowym charakterze zamówionej pracy⁴⁰. Łącznie zawarto ponad 100 tego rodzaju umów (największa na 8 milionów zł), które z tytułu należnego Towarzystwu udziału przyniosły mu w sumie ca 17 milionów złotych dochodu (do r. 1981 włącznie).

Zarówno prace badawcze prowadzone przez Sekcje we własnym zakresie, jak i wyniki prac zleconych dały w rezultacie poważne osiągnięcia prawie we wszystkich gałęziach wiedzy, reprezentowanych przez Sekcje i wyraźnie spopularyzowały ruch naukowy w Płocku.

Umowy zawierane przez niektóre Sekcje niejednokrotnie na wysokie sumy, stanowiły silne bodźce ekonomiczne. Intensyfikacja działalności Sekcji, które takie zlecenia otrzymywały, była w zasadniczej mierze powiązana z przynoszącymi badaczom liczącymi się wynagrodzeniami. Prace Sekcji stanowiły też ważne źródło dla publikacji w «Notatkach Płockich».

Poza pracą badawczo-naukową na uwagę zasługują też sesje, sympozja i szeroko zakrojona działalność odczytowa.⁴¹

W zapoczątkowanym przez Komisję Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka ruchu naukowym w drugiej połowie lat pięćdziesiątych chłonność społeczeństwa płockiego była bardzo znaczna, zapewniając dużą frekwencję na odczytach, których liczba dochodziła nierzadko do 10 miesięcznie (odczyty prowadzone częściowo we współpracy Komisji z Oddziałem Polskiego Towarzystwa Historycznego). Zapotrzebowanie na prelekcje naukowe począwszy od połowy lat sześćdziesiątych — wyraźnie malało, co musiało znaleźć swe odbicie zarówno w konieczności wyważenia ilości prelekcji, sesji, konferencji i sympozjów, jak we frekwencji na tego rodzaju posiedzeniach, zarówno w pracy poszczególnych sekcji jak i w zebraniach urządzanych przez Towarzystwo. Podczas, gdy sekcja Komisji Badań Naukowych TNP organizowały poza zebraniem roboczymi sesje, sympozja i wszelkiego rodzaju posiedzenia, nawet o charakterze międzynarodowym w zakresie specjalistycznych zainteresowań sekcji, Zarząd Towarzystwa organizował także sesje, których charakter lub zakres treściowy przekraczał ramy działalności poszczególnych sekcji.

Przytaczając przykładowo sesje organizowane z ramienia Zarządu Towarzystwa należy raz jeszcze przypomnieć, że niniejsza prezen-

tacja działalności naukowej TNP nie ma charakteru sprawozdania, wskazane poniżej sesje nie są wyczerpujące limitatywnie, lecz jedynie przykładowo, obejmując okres od roku 1955 (wcześniej sesji takich nie było) do początków r. 1984, w którym autor niniejszego opracowania złożył swą funkcję prowadzącego sprawę naukowe Towarzystwa.

Organizację zjazdów i wszelkiego rodzaju sesji naukowych, bardzo na ogół licznych, zainaugurowała w Płocku Komisja Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka sesjami: archeologiczną, prowadzoną przez (obecnie profesora UW) J. Gąssowskiego, językoznawczą przy udziale Zakładu Językoznawstwa Polskiego PAN, antropologiczną (prof. J. Michalskiego), folklorystyczną (doc. M. Sobieskiego), głównym zaś akcentem tej działalności była opisana wyżej Konferencja Sprawozdawczo-Planująca Badań Regionu Płockiego, zorganizowana przez Komisję wspólnie z Instytutem Historii Materialnej PAN w roku 1956.

Od tej daty zjazdy naukowe, sesje, konferencje i sympozja (przy braku ostrego rozgraniczenia tych pojęć nazwy używane były czasem przemiennie) pojawiały się w Płocku coraz częściej, między innymi w związku z przypadającymi rocznicami. Imprezy te, o charakterze sesji krajowych, lokalnych i międzynarodowych były organizowane i obsługiwane zarówno we własnym zakresie jak i współorganizowane z ośrodkami naukowymi, przeważnie Zakładami Uniwersytetów i PAN, czasem także z urzędami administracyjnymi i samorządowymi.

Towarzystwo pełniło też niejednokrotnie rolę gospodarza sesji innych ośrodków, zwykle zamiejscowych, sprowadzając swą działalność do czynności organizacyjnych i udziału w dyskusji. Jako przykłady niezbyt zresztą częstych sesji tego rodzaju mogą służyć: licznie obsadzona przez naukowców z kraju i zagranicy konferencja międzynarodowa Instytutów Historii Kultury Materialnej PAN na temat rzemiosła i życia miejskiego w Polsce średniowiecznej, która 2 września 1959 r. odbyła swe posiedzenie zamiejscowe w Płocku oraz odbyta 17 stycznia 1979 r. sesja na temat wyników badań naziemnych poświęconych eksperymentowi teledetekcyjnemu Interkosmos-Telefoto'78, zorganizowana wspólnie z Wydziałem Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego i Komisję Fotointerpretacji przy Polskim Towarzystwie Geograficznym (obecnych 58 osób), a także sesję Vistulian Stratygraphy z udziałem licznych naukowców zagranicznych, w której współpraca Towarzystwa ograniczyła się wyjątkowo tylko do czynności organizacyjnych.

Legitymację działalności Towarzystwa w zakresie sesji naukowych stanowiły przede wszystkim sesje własne i organizowane wspólnie z innymi placówkami naukowymi. Egzemplifikacyjnie można tu wskazać sesje poświę-

cone: Ludwikowi Krzywickiemu; Kopernikowi (sesja współorganizowana z Uniwersytetem Warszawskim, 7 referatów i obszerny komunikat, 437 osób obecnych, w tym 150 naukowców z Warszawy, Łodzi, Poznania i innych ośrodków z trzema rektorami uniwersytetów), Aleksandrowi Macieszy (sesja współorganizowana z Zakładem Historii Nauki i Techniki PAN oraz z Płockim Oddziałem Towarzystwa Lekarskiego, 5 referatów, obecnych 61 osób); Witoldowi Doroszewskiemu (sesja międzynarodowa, współorganizowana z Zakładem Językoznawstwa Instytutu Języka Polskiego PAN, 8 referatów, komunikaty, obecnych 96 osób, w tym 25 językoznawców z siedmiu krajów); Januszowi Korczakowi (sesja współorganizowana z Urzędem Wojewódzkim, 6 referatów, 250 osób obecnych); Pawłowi Włodkowicowi (sesja współorganizowana z Prezydium Centralnej Rady Kultury, Oświaty i Nauki przy Stowarzyszeniu PAX, obecnych około 100 osób).

Z innych sesji do ciekawszych należały: *Płock w Polsce Ludowej 1945—1970* (sześć referatów, obecnych 250 osób); sesja poświęcona *150-leciu Towarzystwa Naukowego Płockiego* (obecnych 320 osób — obrady tej sesji zostały opublikowane w osobnym wydawnictwie); sesja z udziałem Zakładu Językoznawstwa Polskiego PAN — *Mazowsze w świetle badań Językoznawczych* (69 osób), a także sesja współorganizowana z Komitetem Badań Rejonów Przemysławianych PAN.

Ważniejsze sesje lat siedemdziesiątych to: ogólnopolska konferencja poświęcona polityce społecznej, współorganizowana z Zakładem Polityki Społecznej Uniwersytetu Warszawskiego (7 referatów, obecnych 200 osób); sesja współorganizowana z Zakładem Historii Nauki i Techniki PAN w związku z Międzynarodowym Rokiem Książki (5 referatów); sesja popularno-naukowa — *Komisja Edukacji Narodowej i jej szkoła w Płocku* (5 referatów, 261 osób obecnych, łącznie z zaproszonymi uczniami 711); sesja zorganizowana wspólnie z PAN — *Czynnik ludzki w płockim regionie przemysławianym w drugiej połowie XXX-lecia PRL* (5 referatów i komunikaty, obecnych 110 osób); wspólna sesja Senatu Uniwersytetu Warszawskiego i Zarządu TNP — *60 lat Niepodległości Polski 1918—1978* (16 referatów, obecnych 163 osoby), ukoronowana wydawnictwem pod tymże tytułem.

Z międzynarodowych sesji odbytych w 1983 r. należałoby wskazać przykładowo: sesję w ramach RWPG na temat — *Metodyka sporządzania map krajobrazowych* — z udziałem przedstawicieli nauki polskiej, ZSRR, Bułgarii, Czechosłowacji, NRD i Węgier; XXV sesję Polsko-Czechosłowackiej Komisji Historycznej — *Stratyfikacja struktur społecznych w Polsce i Czechosłowacji od XVI do XVIII wieku*, współorganizowanej z Instytutem Historii Polskiej Akademii Nauk (referaty i komunikaty, obecnych 58 osób).

Poza posiedzeniami o charakterze sesji, sympozjów i konferencji organizowano zebrania gromadzące audytorium dla wysłuchania pojedynczej prelekcji i prowadzonej na jej temat dyskusji.

Ogromne zainteresowanie, jakie towarzyszyło rozpoczętym w Płocku w r. 1956 pracom archeologicznym, a następnie antropologicznym, powodowało dużą frekwencję przede wszystkim na odczytach informujących o postępach w intensywnie prowadzonych pracach badawczych, a także w ogóle o tematyce historycznej. Prelekcje takie, zapoczątkowane przez prowadzącego badania Jerzego Gąssowskiego (obecnie profesora UW), którego odczyt o wykopaliskach płockich osiągnął liczbę 300 słuchaczy i Włodzimierza Szafrąńskiego (obecnie również profesora IHKM PAN) mimo, że organizowane po parę razy w miesiącu, cieszyły się ogromnym powodzeniem (korzystano z największych sal w mieście), przy czym skład socjalny słuchaczy wyraźnie wykraczał poza grupę inteligencji miasta. Interesujące wykłady prof. I. Michalskiego (następnie też jego współpracowników) o ujawnionych strukturach ludności Płocka (także w aspekcie historycznym oraz z zakresu ogólnej antropologii) odbywały się tylko w okresach prowadzonych w Płocku badań, cieszyły się jednak również znaczną frekwencją.

Zainteresowanie historią własnego miasta spowodowane nowością, jaką stanowiły prowadzone po raz pierwszy w Płocku badania naukowe na dużą skalę oraz popularyzacja akcji odczytowej, wywołana prelekcjami z zakresu archeologii i antropologii, stworzyły duże zapotrzebowanie na odczyty historyczne, organizowane najpierw przez Komisję Badań we współpracy z Płockim Oddziałem Płockiego Towarzystwa Historycznego, co ułatwiało wspólne przewodnictwo obu tych instytucji. Kilkakrotnie w charakterze prelegentów występowali, poza płoczanami, profesorowie Stanisław Herbst i Stefan M. Kuczyński.

Do rzadziej organizowanych odczytów należały prelekcje z dziedziny folkloru (doc. M. Sobieski — PIS) i językoznawstwa (Zakład Językoznawstwa Polskiego PAN). Liczba odczytów w tym okresie dochodziła do 10 miesięcznie. Frekwencja na odczytach tych zaczęła jednak stopniowo spadać. Zmniejszenie się zainteresowania wywołane było tym, że badania przestały oddziaływać jako nowość, a jednocześnie przeladowanie prelekcjami powodowało, że atrakcyjność ich malała. Towarzystwo przerzuciło się wtedy w drugą skrajność odczytów było tak niewiele, że w sprawozdaniach pomieszczono nawet prelekcje Płockiego Oddziału Towarzystwa Historycznego jako odczyty TNP, gdyż były wygłaszane w lokalu Towarzystwa (Oddziału PTH nie miał własnej siedziby).

Daleko posunięta aż do drugiej połowy lat sześćdziesiątych niefrasobliwość w zestawianiu

spisywanych ex post sprawozdań z działalności TNP, w których pomijano wiele istotnych pozycji, uzasadnia ograniczenie przeglądu odczytów i posiedzeń naukowych do okresu lat 1969—1984, co pozwoli oprzeć się na drukowanych corocznie sprawozdaniach z działalności TNP, w których opuszczenia lub niedokładności zdarzają się tylko wyjątkowo. Ze sprawozdań tych wynika, że w przedstawionym piętnastoletnim okresie wygłoszono (poza sesjami, konferencjami, zjazdami itp.) 165 odczytów, co daje przeciętną 11 prelekcji rocznie. Liczba odczytów wahała się od 7 do 17 rocznie w zależności od różnych okoliczności, między innymi od liczby sesji i innych posiedzeń, sytuacji ogólnych i układów lokalnych. Do liczby odczytów nie włączono znacznej liczby posiedzeń naukowych odbywanych w poszczególnych sekcjach. Częstość tych posiedzeń, różna w poszczególnych sekcjach i okresach ich pracy, nie zawsze była ściśle ewidencjonowana. Liczbę tę należy szacować w przybliżeniu na 200 posiedzeń rocznie.

Odczyty wygłaszali profesorowie: Wincenty Danek, Marian Dobrosielski, Aleksander Gieysztor, Zygmunt Glazer, Bolesław Górnicki, Jan Grubecki, Ryszard Gryglaszewski, Stanisław Herbst, Henryk Jasiornowski, Roman Kamienik, Kazimierz Kąkol, Stefan Kieniewicz, Edward Kowalczyk, Włodzimierz Kotowski, Stanisław Kozłowski, Stefan M. Kuczyński, Antoni Linke, Stanisław Lorentz, Czesław Madajczyk, Andrzej Nadolski, Szczepan Pieniążek, Antoni Rajkiewicz, Ksawery Rowiński, Henryk Samsonowicz, Kazimierz Secomski, Jan Siuta, Jerzy Skowroński, Piotr Skubiszewski, Dyonizy Smoleński, Bogdan Suchodolski, Włodzimierz Szafrański, Jan Szczepański, Marcin Truszczyński, Janusz Tymowski, Bohdan Wilamowski i inni. Autorami prelekcji byli też inni samodzielni pracownicy nauki, ministrowie, redaktorzy i różni wybitni specjaliści referowanej tematyki.

Problematyka odczytów cechowała się tak szerokim zakresem i znaczną przy tym dyspersją, że przytoczenie przykładów nie stanowiłoby wystarczającej ilustracji tematyki wygłaszanych prelekcji.

Frekwencja na odczytach, wynosząca zwykle więcej niż 50 osób, zbliżała się na ogół ku 100 słuchaczom, a o liczbie ich decydował, poza osobą wykładowcy, zakres możliwości odbiorczych i zainteresowania tematem. Cenne prelekcje specjalistyczne miały zazwyczaj frekwencję niższą niż tematy o charakterze ogólnym, co nie zawsze słusznie tłumaczono większą dostępnością takich odczytów dla słuchaczy. Spotykano bowiem wypowiedzi, że profesjonalści chętniej słuchają wiadomości z innych zakresów wiedzy niż z ich dziedziny zawodowej. Powyżej 100 osób osiągnęły odczyty profesorów: Jana Szczepańskiego, Henryka Jasiornowskiego, Romana Kamienika — (186 osób łącznie z uczniami klas wyższych liceum

im. Marszałka Małachowskiego) oraz Bogdana Suchodolskiego — 220 osób. Frekwencja bywała czasem niższa od oczekiwanej na skutek nieprzewidzianych zdarzeń, np. na odczycie wibitnego przedstawiciela medycyny polskiej — na skutek odbywającego się tegoż dnia walnego zgromadzenia Towarzystwa Lekarskiego. Niejednokrotnie występowały inne różnego rodzaju przeszkody.

Z gości zagranicznych odczyty wygłaszali prof. Karel Krejci z Pragi, prof. Igor D. Nowikow (Moskwa), prof. Zbigniew Fallenbuchl (Windsor, Kanada), dr Kwetoslawa Reichertowa (Praga), prof. F. Stieklowa (Alma Ata), dr W. Żebrowski (Detroit, USA), prof. Buniat Zade (Baku), prof. Igor Bełza (Moskwa) — członek honorowy TNP. }

Charakterystyczne jest, że poza tematami prezentującymi zagadnienia z krajów prelegentów i powiązań kulturalnych tych krajów z Polską, odczyty dotyczyły też problematyki ściśle polskiej, czasem też odnosiły się do postaci związanych z Płockiem (Gustaw Zieliński, Witold Zglenicki). Korelatem odczytów wygłaszanych spoza Płocka były prelekcje badaczy lokalnych, członków TNP. Obok prezesa TNP dr. inż. J. Chojnackiego, którego prelekcja w katedrze z okazji zawieszenia kopii Drzwi Płockich osiągnęła rekord frekwencji — 20 000 osób (zgrupowanych na tej uroczystości), do najczęściej występujących prelegentów należeli: dr T. Chrostowski, dr hab. T. Garlej, dr T. Rutkowski, dr M. Grzybowski, mgr St. Kostanecki, dr M. Chudzyński, i inni. Ta dwutorowość w organizowaniu odczytów wybitnych uczonych i miejscowych badaczy stosowana była zgodnie z założeniami pracy Towarzystwa. Rozrzut tematyczny odczytów był bardzo znaczny. Poza problematyką regionalną, obejmującą liczne zagadnienia z tego zakresu, szeroko potraktowano też tematykę wykraczającą poza sprawy regionu.

Uwzględnienie szerokiego wachlarza dyscyplin naukowych: historii, zagadnień społecznych i prawnych, literatury, sztuki, jak również prelekcji z zakresu nauk matematycznych, przyrodniczych i technicznych nie jest zjawiskiem przypadkowym. Świadczy, przy znacznej na ogół frekwencji słuchaczy jednocześnie o trosce Towarzystwa o udoskonalanie wiedzy w sposób wiążący wielostronność tematyczną z zasadniczo regionalnym kierunkiem działalności TNP.

Historyczne zdarzenia w dziejach miasta: powstanie filii Politechniki Warszawskiej, która dała miastu naukowców z dziedziny matematyczno-fizycznej i technicznej oraz budowa Zakładów Petrochemicznych, powodująca wielkie zmiany społeczne, z ważnym zjawiskiem ilościowej i jakościowej przebudowy struktury płockiej inteligencji, a także grupy członków TNP w kierunku politechnizacji — musiały odbić się na kierunku całej działalności, a także i na doborze tematyki wykładów. Na tle

ogólnych zmian, zachodzących w kraju wskutek rewolucji naukowo-technicznej, dającej o sobie znać w Płocku szczególnie wyraźnie wobec nasłonych przemian zachodzących w uprzemysławianym mieście, zaszła konieczność uwzględnienia w tematyce odczytów także zagadnień interesujących nową inteligencją Płocka.

W miarę wrastania w życie miasta i integrowania się przybyłej tu nowej inteligencji z autochtonami zaczęło także w tych grupach pojawiać się zainteresowanie dziejami i problemami miasta, zwłaszcza wobec szczególnie silnej roli tradycji i atrakcyjnego, budzącego patriotyzm lokalny charakteru Płocka.

Zainteresowanie historią Płocka i żywotnymi jego sprawami, m.in. problematyką zoologiczną i medyczną, szczególnie aktualną wobec poważnego zanieczyszczenia środowiska, stało się niezależnione od tracącego już zresztą podstawę tradycyjnego podziału na humanistów i przedstawicieli wiedzy matematyczno-fizycznej, przyrodniczej i technicznej, jak i od podziału na starych i nowych płoczan, często zamieszkałych tu od rozpoczęcia przed ćwierćwieczem budowy Mazowieckich Zakładów Rafineryjnych i Petrochemicznych w Płocku i powiązanych już mocno z życiem miasta.

Zarówno wykłady o bardzo wysokim poziomie naukowym, jak również niektóre prelekcje zbliżające się w swym charakterze do popularno-naukowych (nie zawsze zresztą najlepiej przyjmowane przez słuchaczy o odpowiednim przygotowaniu) pełnią swą ważną funkcję społeczną, rozszerzając krąg osób zainteresowanych nauką, a jednocześnie zwiększając zakres zaciekania różnymi gałęziami wiedzy. Dobre wyniki w przedstawianiu najnowszych zdobyczy nauki dała nawiązana w r. 1979 współpraca z Wszeczną PAN, rozszerzając udział w odczytach wybitnych specjalistów. Wypada podkreślić, że nie tylko sesje, lecz i odczyty anonsowane są przesyłanymi do wszystkich, nawet zamiejscowych członków Towarzystwa, drukowanymi zaproszeniami. Szerzej prowadzona lokalna propaganda odczytów pozwoliła by na wzięcie w nich udziału liczniejszej grupy słuchaczy spoza TNP.

Wobec tego, że wszystkie odczyty poprzedzone były przez otwierającego posiedzenie krótką prelekcją wprowadzającą w temat, po czym po zadawanych prelegentowi pytaniach prowadzona bywała często bardzo aktywna dyskusja zakończona wyjaśnieniami prelegenta, imprezy te bez względu na ich charakter i rangę należałoby uznać za posiedzenia naukowe, przewidziane statutem TNP.

Dość istotną pozycję w działalności naukowej TNP stanowiły odczyty organizowane w innych instytucjach w Płocku na zaproszenie oddziałów zamiejscowych TNP (Sierpc, Wyszogród, Łęczyca) oraz na zjazdach i sesjach w innych ośrodkach kraju, gdzie również je wygłaszano. W roku 1983 na przykład przedstawiciele Towarzystwa wzięli udział w 42 zjazdach zamiej-

scowych instytucji (najczęściej reprezentował Towarzystwo prezes, dr inż. Jakub Chojnacki, który wygłaszał liczne prelekcje, m.in. dotyczące wykonania i sprowadzenia do katedry kopii Drzwi Płockich).

W trosce o wzmożenie oddziaływania Towarzystwa na tereny odległe od Płocka i popularyzację wiedzy w całym regionie Zarząd Towarzystwa podjął w drugiej połowie lat pięćdziesiątych próbę uruchomienia oddziału zamiejscowego w Gostyninie.

Przewodniczący tego oddziału, dr med. Tadeusz Krzemiński, wkrótce po rozpoczęciu działalności tej placówki, zmarł. Oddział mimo pomocy finansowej i założenia księgozbioru z dubletów Biblioteki im. Zielińskich TNP nie przejawiał działalności uzasadniającej utrzymywania tej placówki i został zlikwidowany.

W roku 1969 zostały otworzone dwa oddziały TNP: w Wyszogrodzie (18 kwietnia 1969), którego przewodniczącym od chwili powstania jest mgr Edward Olbromski i w Sierpcu (27 listopada) pod przewodnictwem mgr. Franciszka Midury, następnie (od 11 września 1972 r.) mgr. Stanisława Fijałkowskiego i od roku 1974 mgr. Włodzimierza Smulskiego.⁴²

Oddział w Wyszogrodzie rozpoczął pracę od zainicjowania dwuletniego cyklu wykładów — *Polska, jej dzieje i kultura*, prowadzonego przez zapraszanych naukowców, głównie z Warszawy, często wybitnych uczonych polskich. Systematycznie kontynuowane sesje, posiedzenia naukowe i odczyty uzyskujące stałą publiczność dla tego rodzaju prelekcji, pozwoliły na kolejne wprowadzenie tematyki dotyczącej pedagogiki i literatury polskiej. Ośrodek wyszogrodzki realizował też z powodzeniem swe ambicje stworzenia przy Oddziale centrum badań kompleksowych, dotyczących Wisły.

W okresie od założenia (1969) do końca 1983 roku Oddział zorganizował 36 sesji (z kilkoma referatami na każdej z nich), 69 posiedzeń naukowych, 58 odczytów, 44 wystawy i 6 olimpiad z zakresu historii i literatury dla młodzieży szkolnej. Średnia, wskazująca na więcej niż jedną imprezę popularno-naukową miesięcznie (statystycznie 1,5) w małym mieście, świadczy o autentycznym zainteresowaniu właściwie udostępnianą wiedzą, a przede wszystkim o poważnym wysiłku Zarządu Oddziału. Wszystkie imprezy cieszyły się bardzo znaczną frekwencją. Niektóre sesje osiągały 500 słuchaczy (poświęcone Stanisławowi Wyspiańskiemu oraz młodopolskiej muzyce fortepianowej), a wystawy Oddziału zwiedzało do 1000 osób. Tę uderzająco wielką frekwencję należy przypisać przede wszystkim zorganizowanemu udziałowi młodzieży szkolnej.

Działalność wyszogrodzkiego ośrodka oparta jest na zaangażowanej pracy społecznej nauczycieli, przede wszystkim na nieprzerwanej od przeszło 15 lat działalności przewodniczącego, mgr. Edwarda Olbromskiego i jego żony Janiny Olbromskiej, ściśle współpracujących z trzema osobami z zarządu Oddziału mającymi-

mi stopień doktora. Ważną drogę do osiągnięć w działalności wyszogrodzkiego ośrodka stanowi umiejętność nawiązywania stałych, pełnych obopólnej życzliwości kontaktów z naukowcami. Bardzo pozytywnie ocenić należy systematyczność i rytmiczność pracy oraz, nasuające skojarzenia z założeniami działalności pierwszego Towarzystwa Naukowego z lat 1820—1830, szerokie zaangażowanie młodzieży szkolnej, jako słuchaczy prelekcji i uczestników olimpiad.

Oddział TNP w Sierpcu, liczący w chwili powstania 19 członków, rozrósł się stopniowo do liczby wahającej się w granicach 40—45 osób. Od daty swego powstania (1969) do roku 1984 Oddział zorganizował 70 odczytów o najróżniejszej tematyce, 8 sesji o charakterze popularno-naukowym z kilkoma referatami na każdej z nich, oraz kilka wycieczek naukowych, co daje przybliżoną średnią jednej imprezy co dwa miesiące. Nasilenie działalności było różne w poszczególnych okresach. Oddział przejawiał szczególne zainteresowania sztuką ludową, zwłaszcza rzeźbą podregionu sierpeckiego. Przygotował też materiały do publikacji o dziejach Sierpca i Raciąża oraz wydał książkę Stefana Krzysztofa Kuczyńskiego — *Pieczenie i herb Sierpca* i druk bibliofilski T. Czerwińskiego — *Sierpeckie kolekcje rzeźby ludowej*.

Wcześniejsze doświadczenia z organizowanych przez TNP odczytów w Sierpcu (lata 1956—1966) pozwalają określić to miasto jako mało chłonne na prelekcje o charakterze naukowym i popularno-naukowym. Według otrzymywanych relacji sytuacja ta nie uległa zasadniczo zmianie. W tym stanie rzeczy wyniki Oddziału osiągnięte w nie najłatwiejszym terenie należy przypisać przede wszystkim pracy zaangażowanego działacza społecznego i wytrawnego pedagoga, mgr. Włodzimierza Smulskiego, wieloletniego przewodniczącego Oddziału.

Oddział TNP w Łęczycy został z mocy uchwały Zarządu Towarzystwa zorganizowany przez znanego, miejscowego działacza społecznego, adwokata Władysława Zarachowicza, prezesa Towarzystwa Miłośników Ziemi Łęczyckiej, który został wybrany przewodniczącym Oddziału. Ten odległy od Płocka ośrodek, który w chwili założenia 8 grudnia 1977 roku liczył 20 członków, zwiększył się w roku 1983 do 33 osób. Od założenia Oddziału do roku 1984 zorganizowano 12 odczytów oraz dwie sesje naukowe, na których wygłoszono kilka referatów, ponadto jedno zebranie, określone jako posiedzenie naukowe, co daje skromną przeciętną dwu imprez rocznie. Udział w Zarządzie prof. dr. Andrzeja Abramowicza oraz stałe kontakty z naukowcami Uniwersytetu Łódzkiego zapewniły dobry poziom naukowy działalności Oddziału. Oddział przygotował do druku publikacje związane z dziejami Ziemi Łęczyckiej.

Przy zakładaniu Oddziałów kierowano się założeniem, że małe ośrodki miejskie mają

stosunkowo do liczby ludności większe niż w dużych miastach zainteresowania kulturalne. Wprawdzie odnośnie badania dotyczyły tylko czytelnictwa⁴³, lecz pozwalało to na domniemanie także w zakresie prelekcji o charakterze popularno-naukowym.

Stopień tych zapotrzebowań występuje oczywiście w nasileniu zależnym od indywidualnych warunków miasta. Tym tłumaczy się, że np. mały Wyszogród jest chłonniejszy na imprezy Oddziału niż znacznie większy Sierpc. Niewiele zaś mniejsza od Sierpca Łęczycza, zapewne ze względu na łatwe kontakty z pobliską Łodzią, wykazuje niższy stopień zainteresowania prelekcjami popularno-naukowymi niż Sierpc i Wyszogród. Nasilenie zainteresowań ośrodka prelekcjami, uzależnione od szczególnych warunków miasta, dyktuje częstość organizowania imprez. Doświadczenie uczy, że nieznaczny nadmiar odczytów, zwłaszcza w małych nawet ośrodkach, odbija się negatywnie na frekwencji.

Dłuższa obserwacja działalności oddziałów TNP pozwala uznać celowość ich istnienia, jako ognisk szerzących naukową kulturą w regionie. Oddziały Towarzystwa zaspokajają w poważnym stopniu autentyczną potrzebę rzetelnej i przystępnej informacji naukowej. Poza tym pełnią ważną funkcję społeczną, dając lokalnym badaczom możliwości konsultacyjne w centrali Towarzystwa oraz publikacyjne na łamach «Notatek Płockich» co ułatwia tworzenie nowych kadr naukowych.

Jak widać z przedstawionych ustaleń, Towarzystwo, promieniujące poza Płockiem na trzy mniejsze miasta mazowieckie, rozwija swe działania naukowe zgodnie z założeniami w trychotomicznym podziale: na pracę prowadzoną w zakresie własnym, w powiązaniu z placówkami naukowymi (PAN, uniwersytety), a także opierając się na pracy naukowców z ośrodków akademickich, tylko przy organizacyjnej pomocy Towarzystwa. Działalność naukowa Towarzystwa realizowana jest poprzez pracę w sekcjach reprezentujących przeważnie (w zależności od okresu) dwanaście dyscyplin naukowych, w drodze zebrań o charakterze zjazdów, sesji, konferencji i sympozjów, oraz uczestniczenie w tego rodzaju imprezach organizowanych przez inne ośrodki naukowe.

Zasadniczy podział na działalność badawczo-naukową, realizowaną przez sekcje i popularyzującą wiedzę przy pomocy odczytów, sesji, i innych zebrań, nie daje się przeprowadzić z zupełną ścisłością.

Praca w sekcjach obejmuje w zasadzie działalność twórczą i to stojącą często na wysokim poziomie (np. stworzenie w ramach Sekcji zastosowań matematyki języka MIZAR, osiągnięcia już pozycję międzynarodową, poważne pozycje wydawnicze przygotowane przez Sekcję Socjologiczną, osiągnięcia naukowe Sekcji Sozologicznej, zakupione przez poważne insty-

tucje za łączną sumę ca 60 milionów złotych zlecone prace naukowo-badawcze i techniczne, wykonane przez Sekcje: Zastosowań Matematyki, Systemowej Organizacji Zarządzania, Metod Numerycznych i Systemów Minikomputerowych, Inżynierii Lądowej oraz Sekcje Maszyn Rolniczych i Aparatury Procesowej). Poza tym jednak prawie wszystkie sekcje prowadzą też posiedzenia naukowe, w wielu wypadkach przekraczające domenę szkolenia członków sekcji i wchodzące w zakres wykładów dla szerszych grup społecznych. Z drugiej strony odczyty na posiedzeniach naukowych prezentują niejednokrotnie badawcze prace plockiego ośrodka.

Mimo braku możliwości przeprowadzenia wyraźnego podziału, należy uznać, że podstawowa praca naukowa Towarzystwa realizowana jest w sekcjach oraz przez autorów przygotowujących prace poza sekcjami. Działalność odczytowa sprowadza się zaś głównie do prowadzenia na wysokim poziomie akcji popularyzacji nauki.

Szczegółowa ocena wyników działalności naukowej TNP nie wchodzi w zakres niniejszej pracy. Wypada jednak podkreślić, że poza osiągnięciami merytorycznymi działalność ta pełni ważną funkcję społeczną. Oddziałuje na wzrost kultury naukowej środowiska i rozwój myśli twórczej. Popularyzuje ludzi nauki, wiążąc ich z lokalną społecznością. Ułatwia start rozpoczynającym pracę naukową. Integruje na tle wspólnych zainteresowań dawnych i nowych mieszkańców miasta, przyczynia się jednocześnie do wzrostu ważnej w Płocku roli tradycji.

Przedstawione wyżej wyniki pracy uzyskano mimo trudnych w latach siedemdziesiątych warunków lokalowych, związanych z okresem generalnej restauracji zabytkowego budynku TNP, przekształconego w pałacową siedzibę, oraz mimo negatywnie wpływającego na działalność naukową kryzysu społeczno-politycznego.

Zarówno sama systematyczność i rytmiczność pracy jak i wyniki przyczyniły się niewątpliwie do ugruntowania w Płocku społecznego ruchu naukowego. Wysoka ocena działalności naukowej TNP, znalazła wyraz w wypowiedziach byłych prezesów PAN — prof. dr. Janusza Groszkowskiego,⁴⁴ prof. dr. Witolda Nowackiego, wiceprezesa PAN, prof. dr. Szczepana Pieniążka, oraz innych uczonych, w uhonorowaniu Towarzystwa Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski⁴⁵ i innymi licznymi odznaczeniami, a także w odznaczeniach przyznanych najbardziej zaangażowanym w pracy członkom Towarzystwa.

Na zakończenie wypada zaznaczyć, że opracowanie niniejsze nie obejmuje działalności wydawniczej TNP, legitymującej się poza kwartalnikiem «Notatki Płockie» i «Rocznikiem», kilkudziesięcioma publikacjami zwartymi. Nie omawia też kilkunastoletniej działalności seminarium doktoranckiego, prowadzonego z niezmienną zyczliwością i wytrwałością przez prof. dr. Antoniego Rajkiewicza. Kilka doktoratów i zgłoszenia wielu następnych prac doktorantów świadczy o realności tej cennej inicjatywy Zarządu. W przedstawionym opracowaniu nie ujęto również działalności Biblioteki im. Zielińskich TNP.

PRZYPISY

(Skróty: Towarzystwo Naukowe Płockie — TNP
«Notatki Płockie» — N.P.)

- 1 a) S. Kostanecki, *Towarzystwo Naukowe Płockie w okresie XX-lecia Polski Ludowej*. «Rocznik Mazowiecki» T. I, Warszawa 1967, s. 404—412.
- b) M. Kieffer-Kostanecka, *Zarys dziejów Towarzystwa Naukowego Płockiego* [w:] *Towarzystwo Naukowe Płockie — Szkice i materiały*, Płock 1957, s. 13—60.
- c) H. Kostanecka, *Towarzystwo Naukowe Płockie 1907—1970* [w:] *Jubileusz 150-lecia Towarzystwa Naukowego Płockiego 1820—1970*, s. 63—67.
- d) K. Askanaś, *Sprawozdanie z 6 lat pracy Komisji Badań nad Powstaniem i rozwojem Płocka*, N.P. nr 19 r. 1961, s. 11—16.
- e) *Tenże*, *Praca Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka*, N.P. nr 1 r. 1956, s. 4—7.
- f) *Tenże*, — *Zagadnienia badań regionalnych w Płocku*, N.P. nr 3/4 r. 1957, s. 32—42.
- g) *Tenże*, *Założenia i wyniki pracy Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka* [w:] *Towarzystwo Naukowe Płockie — szkice i materiały*, Płock 1957, s. 191—209.
- h) *Tenże*, *Problematyka i wyniki działalności naukowej Towarzystwa Naukowego Płockiego w latach 1945—1970* [w:] *Jubileusz 150-lecia Towarzystwa Naukowego Płockiego 1820—1970*, Płock 1971, s. 77—93.

- i) *Tenże*, *Towarzystwo Naukowe Płockie w trzydziestolecu Polski Ludowej*, N.P. nr 3/100 r. 1979, s. 25—51.
- j) *Tenże*, *W 70 rocznicę wznowienia działalności Towarzystwa Naukowego Płockiego*, N.P. 1/94 r. 1978, s. 6—9.
- k) *Tenże*, *Towarzystwo Naukowe Płockie (1820—1980)*, «Nauka Polska» nr 1—2 Rocznik XXVIII Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, 1980, s. 167—177.
- 2 a) J. Kaczmarek, *Nauka w Polsce Ludowej*, «Nauka Polska» nr 1—2 r. 1980 (XXVIII), s. 55—56.
- b) *Biuletyn Głównej Komisji Badań Zbrodni Hitlerowskich w Polsce*, T. III, Warszawa 1947, s. 11.
- 3 a) F. Dorobek, *Płock i Ziemia Płocka*, 1945 r. Płock 1980, s. 9 i następne.
- b) *Tenże*, *Płock w latach okupacji hitlerowskiej* [w:] *Dzieje Płocka* wyd. II, Płock 1978, s. 436 i następne.
- 4 a) H. Kostanecka, op. cit., s. 71.
- b) *Sprawozdanie Zarządu TNP za r. 1946*.
- 5 *Protokół Walnego Zgromadzenia TNP z 12.I. 1952 r.*
- 6 *Posiedzenie zwołane w Prezydium MRN w związku z przygotowaniem do Millenium Państwa, Sprawozdanie z posiedzenia Komisji Badań nad powstaniem i rozwojem Płocka*, T. I (Bibl. TNP

- im. Zielińskich).
- 7 Dla ułatwienia zezwolenia na zorganizowanie Komisji, co w niektórych osobach reprezentujących decydujące czynniki budziło wątpliwość, wysuwano (zgodnie z sugestią T. Gierzyńskiego) twierdzenie, że Komisja powstała z inicjatywy i na żądanie władz.
- 8 K. Askanas, *O potrzebie czasopism regionalnych*, N.P. nr 1, r. 1956, s. 3—4 oraz przypis 1. Wypowiedzi takie, ostro sformułowane, padły także na zebraniu zwołanym w Prezydium MRN w sprawie działalności Komisji, w którym wzięli udział z ramienia TNP: prezes R. Lutyński oraz A. Pączek, T. Gierzyński, Fr. Dorobek, Cz. Gutry i K. Askanas.
- 10 K. Askanas, *Założenia i wyniki pracy Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka*, op. cit.
- 11 *Tenże*, *Sprawozdanie z 6 lat pracy Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka*, op. cit.
- 12 W. Hensel, *Zagajenie Konferencji* (Konferencja Sprawozdawcza — planująca badania regionu płockiego w Płocku 30 XI—1.XII 1956 r. N.P. nr 3—4 z 1957 r., s. 3—4. W delegacji do prof. Hensla wzięli udział — przewodniczący Komisji Badań oraz F. Dorobek, Cz. Gutry). [...] należy szczerze i jasno powiedzieć, iż gdyby nie energiczna akcja Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka, pomimo pełnego zrozumienia tych badań, prace wykopaliskowe nie zostałyby jeszcze w tym roku podjęte. Dlatego trzeba przyznać sprawiedliwość, że inicjatywa tych badań należy do Płockiej Komisji. Instytut Historii Kultury Materialnej Polskiej Akademii Nauk doceniając głęboki ładunek zespołu (błąd korektorski powinno być: „zapalu” K.A.) społecznego, który towarzyszył inicjatywie społeczeństwa płockiego postanowił przystąpić do tych badań, mimo iż realizacja ich wymagała pokonania szeregu trudności, a także zmiany przyjętego uprzednio planu”.
- 13 A. Gieysztor, *Mazowsze w kulturze Polski średniowiecznej*, N.P. nr 3—4/43—44, r. 1967, s. 26.
- 14 a) J. Gąssowski, *Wyniki badań archeologicznych przeprowadzonych w Płocku w r. 1956*, N.P. nr 3/4 r. 1957, s. 9—16.
- b) *Głosy w dyskusji na Konferencji sprawozdawczo — planującej regionu płockiego*, N.P. nr 3/4 r. 1957.
- c) W. Szafranski, *Wyniki archeologicznych badań wykopaliskowych w Płocku w r. 1960*, N.P. nr 17/17 r. 1960, s. 41—43, lata następne nr 24 r. 1961, s. 17; Nr 24 r. 1965, s. 17—23; Nr 39 r. 1966, s. 2—8.
- d) *Tenże*, *Początki Płocka*, Płock 1965.
- e) *Tenże*, *Palatium Chrobrego nową rewelacją wykopalisk płockich*, N.P. nr 1/41 1967 s. 19—23.
- f) *Tenże*, *Dwie wczesnośredniowieczne budowle położone w Płocku* (w wersji niemieckiej: *Siedlung Berg und Stadt Untersuchungen und Studien in ihren Anfängen*, Berlin 1969).
- 15 Z. Tomaszewski, *Sprawozdanie z inwentaryzacji architektonicznej przeprowadzonej w Płocku w r. 1956*, N.P. nr 3/4 r. 1957, s. 26—28.
- 16 *Bibliografia Mazowsza Płockiego*, N.P. nr 19 r. 1961, s. 43 (516 pozycji).
- 17 a) I. Michalski, *Dotychczasowy stan badań antropologicznych regionu płockiego* nr 3/4 r. 1957, s. 48, 53—56.
- b) *Tenże*, *Badania antropologiczne w regionie płockim*, N.P. nr 8 r. 1958, s. 9—11.
- c) Z. Kapica, *Sprawozdanie z badań antropologicznych*, N.P. nr 2/16 r. 1960, s. 21.
- d) *Tenże*, *Sprawozdanie z badań antropologicznych* N.P. nr 2/16 r. 1960, s. 21.
- e) *Tenże*, *Rozważania antropologiczno-demograficzne nad ludnością Płocka i Radziwia*, N.P. nr 3/52, s. 33—34.
- f) M. Beker, *Płock i Radziwie w świetle badań antropologicznych*, N.P. nr 3/38 r. 1966, s. 36—40.
- g) *Tenże*, *Struktura antropologiczna powiatu płockiego*, N.P. nr 3/57, s. 34—46.
- h) *Tenże*, *Informacje o pracach nad przygotowaniem do publikacji materiałów zebranych w czasie badań antropologicznych nad całym Mazowszem Płockim* — (praca złożona w redakcji N.P. zaginęła, odpis maszynopisu u autora — Zakład Antropologii U.E.).
- 18 *Mała Encyklopedia Powszechna*, Warszawa 1959; hasło „Rasy”.
- 19 I. Michalski, *Badania antropologiczne w regionie płockim*, op. cit., s. 11.
- 20 S. M. Kuczyński, *Owoce inicjatywy*, N.P. nr 7, s. 2—3 r. 1958.
- 21 a) B. Mocarska-Falińska, *Z badań dialektologicznych na Ziemi Płockiej*, N.P. nr 7 r. 1958, s. 17—22.
- b) H. Horodyska, H. Strzyżewska-Zaręba, *Z prac nad Atlasmem gwar mazowieckich*, N.P. 1/2 (27/28), s. 25—26.
- c) B. Falińska, A. Kowalska, *Międzynarodowa Sesja naukowa poświęcona pamięci prof. Witolda Doroszewskiego w Towarzystwie Naukowym Płockim*, N.P. nr 2/85 r. 1976, s. 41—42.
- d) W. Dworzewski, *O Atlasie gwar mazowieckich*, N.P. nr 22 r. 1961, s. 21—23.
- e) W. Doroszewski, *Głos w dyskusji nad referatem K. Askanasa, Zagadnienia Badań Regionalnych w Płocku*, N.P. nr 3/4 r. 1957, s. 45—46.
- f) B. Falińska-Mocarska, *Z Badań Dialektologicznych na Ziemi Płockiej z r. 1958*, N.P. nr 7, s. 17—23.
- g) A. Kowalska, H. Strzyżewska, *O współpracy Zakładu Instytutu Językoznawstwa Polskiego PAN w Warszawie z Towarzystwem Naukowym Płockim*, N.P. nr 2/85 r. 1976, s. 43—44.
- h) H. Horodyska, A. Strzyżewska-Zaręba, *Z prac nad Atlasmem Gwar Mazowieckich*, N.P. nr 1—2 (27—28) r. 1964, s. 25—27.
- i) K. Askanas, *Profesor Witold Doroszewski — Językoznawcze badanie regionalne Towarzystwa Naukowego Płockiego*, N.P. nr 2/85 r. 1975, s. 45—46.
- j) *Jubileusz 30-lecia pracy profesorskiej prof. dra Witolda Doroszewskiego*, N.P. nr 19 r. 1961, s. 43.
- k) H. Horodyska-Gadkowska, A. Strzyżewska-Zaręba, *Atlas Gwar mazowieckich*, T. I, 1974 i T. II, III, IV 1975—78, Warszawa, Kraków.
- 22 A. Szałańska, *Badania folkloru muzycznego ziem płockiej*, N.P. nr 9 r. 1958, s. 32—33.
- 23 M. Sobieski, *Badania folkloru regionu płockiego*.
- 24 a) J. Gorzechowska, *Materiały do badań płockiego folkloru*, N.P. nr 1, s. 14—16; nr 2, s. 13—15 (ostatnio ukazała się tejsze autorki, opracowana w znacznej części w latach pięćdziesiątych, książka o tematyce folklorystycznej *Wista i Wodniacy Płoccy*, Poznań (Płock) 1982 r.).
- b) K. Askanas, *Zawołania handlowe w Płocku*, N.P. nr 2 r. 1956, s. 23—25.
- 25 N.P. nr 3/4 r. 1957, s. 60.
- 26 H. Feicht, *Płockie średniowieczne rękopisy muzyczne*, N.P. nr 19 r. 1961, s. 7—11.
- 27 J. Kuczevska, *Z dziejów ruchu muzycznego w Płocku*, N.P. nr 2 r. 1956, s. 29—30; nr 5 r. 1956, s. 23—25.
- 28 a) I. Nowakowa, K. Askanas, *O badaniach socjologicznych nad zainteresowaniami i potrzebami kulturalnymi robotników płockich prowadzonymi przez Komisję badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka*, N.P. nr 19 r. 1961, s. 4—7.
- b) I. Nowakowa, *Badania w rejonach wielkich inwestycji zapoczątkowane w Płocku*, N.P. nr 24 r. 1963, s. 35—38.

- c) Taż, *Struktura społeczna robotników płockich wg kryterium pochodzenia społecznego i terytorialnego*, «Zeszyty Badań Rejonów Przemysłowych PAN», Warszawa 1964, nr 9.
- d) Taż, *Płock i powiat płocki*, N.P. nr 4/48 r. 1968 Taż, *Robotnicy w uprzemysławiającym się mieście*, Warszawa 1973.
- ²⁹ a) K. Askanas, *Przestępczość w uprzemysławiającym się mieście*, Warszawa 1972, s. 14, 23—25.
- b) Tenże, *Z badań nad rozmiarami i dynamiką przestępczości w pierwszym okresie uprzemysławiania Płocka*, «Zeszyty Badań Regionów Uporzemysławianych PAN», r. 1967, nr 24, s. 162—192.
- c) Tenże, *Rozmiary i dynamika przestępczości na terenie Płocka i powiatu płockiego*, N.P. nr 33—34 r. 1965, s. 25—35; nr 1/35, r. 1966, s. 26—35; nr 4, r. 1966, s. 28—32; nr 6/40, r. 1963, s. 19—38.
- ³⁰ N.P. nr 3/4, r. 1957, s. 15.
- ³¹ N.P. nr 3/4, r. 1957, s. 1—60.
- ³² *Krajowa Narada Regionalnych i Lokalnych Towarzystw Kulturalnych*. Warszawa — 1 czerwca 1960 r., s. 33.
- ³³ a) Z. Posnysz, *Listy z Płocka (audycja radiowa Warszawa 18 II 1957)*.
- b) A. Markiewicz, *Wielkość małego miasta*, «Kierunki» nr 7 z 15 II 1950.
- c) R. Zieliński, *Regionalizm*, «Więź» nr 1/59, s. 93—97.
- d) Artykuły w prasie płockiej 1956—1961, m.in. «Trybuna Mazowiecka».
- e) «Trybuna Mazowiecka» — dodatek «Iskry» z 2 XII 1956 r.
- f) U. Pomorska, *Mysł — serce — czyn*.
- g) «Trybuna Mazowiecka» — «Iskry» z 9 XII 1956 r.
- h) T. Wąsowicz, *O pracach Komisji Badań nad Powstaniem i Rozwojem Płocka*, «Kwartalnik Historii Kultury Materialnej» nr 2, r. 1951, s. 668, 669, 404—406.
- i) «Za i Przeciw» — tygodnik nr 78, r. 1958, z 14.IX.1958 r.
- j) Z. Walentyńska, «Stolica» nr 422, r. 1958.
- k) Ponadto głosy prasy w poszczególnych numerach N.P.
- ³⁴ P. Jasienica, *Dziwa Mazowieckie*, «Nowa Kultura» nr 39/334, r. 1956.
- ³⁵ K. Askanas, *O potrzebie czasopism regionalnych w Płocku*, N.P. nr 1, r. 1956, s. 3—4.
- b) Tenże, *Dwudziestopięciolecie Notatek Płockich*, N.P. nr 3, r. 1981, s. 5—7.
- c) S. R. Dobrowolski, *Z okazji jubileuszu naszych «Notatek»*, ibidem, s. 8.
- ³⁶ *Prace Komisji Badań nad powstaniem i rozwojem Płocka*, T. IV (Biblioteka TNP).
- ³⁷ J. Chojnacki, *Petrochemia a rozwój Płocka*, Płock 1976, wyd. I. Zob. też *Bibliografia prac Jakuba Chojnackiego*, Płock 1979; liczne prace Marii Kieffer-Kostaneckiej, Stanisława Kostaneckiego i innych.
- ³⁸ Dokumentacja o głównych przejawach pracy poszczególnych sekcji w okresie od 1968 r. zawarta jest w drukowanych corocznie sprawozdaniach z działalności TNP oraz w teczkach zarządów Sekcji.
- ³⁹ Maszynopis w Bibliotece TNP im. Zielińskich.
- ⁴⁰ Ustalono następujący regulamin przyjmowania zleceń na wykonanie prac naukowych i ekspertyz: po uzyskaniu opinii samodzielnego pracownika naukowego, co do naukowego charakteru zamówionej pracy (opinie nie żądano w wypadku zleceń nad-syłanych przez zakłady naukowe), sporządzano projekty umów między zlecającym a TNP oraz między TNP, a wykonawcami — obie opinie o charakterze prawnym umów o dzieło. Po załączeniu opinii rady prawnego o braku przeszkód do zawarcia umowy i skontrolowaniu pod względem finansowym przez skarbnika TNP, umowy zostały podpisywane przez skarbnika i przewodniczącego Komisji Badań Naukowych. Do umowy załączano zaświadczenie pracodawcy wykonawców o zezwoleniu na wykonanie zamówionej pracy. „Narzut” na rzecz TNP wynosi 30%, a ostatnio 40% od sumy brutto.
- ⁴¹ Wykazy sesji, sympozjów i innych zebrań o charakterze naukowym (także odczytów) od 1968 r. zamieszczone są we wskazanych wyżej rocznych sprawozdaniach TNP.
- ⁴² Dane dotyczące działalności Oddziałów TNP w sprawozdaniach j.w.
- ⁴³ I. Nowakowa, *Przemiany społeczno-kulturalne w miastach województwa warszawskiego*, «Kultura i Społeczeństwo» nr 1, 1966 r.
- ⁴⁴ Przemówienie Prezesa PAN, prof. dr. Janusza Groszkowskiego oraz N.P. r. 1964 nr 3, s. 36 i r. 1974, s. 47—48; r. 1975 nr 3, s. 64, nr 4, s. 21; r. 1978, nr 1, s. 43—44.
- ⁴⁵ *Uchwała Rady Państwa*, lipiec 1979.

